

POSTANOWIENIE

Dnia 25 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania S.S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.

o ustalenie właściwego ustawodawstwa i obowiązku ubezpieczenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 25 lutego 2021 r.,

zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 17 maja 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

1. uznaje cofnięcie zażalenia za niedopuszczalne,

2. uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w J. decyzją z dnia 11 kwietnia 2014 r. na podstawie art. 83 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 16 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (EWG) nr 987/2009 dotyczącego wykonania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 2009 Nr 284, dalej rozporządzenie nr 987/2009) i art. 11 ust. 3a rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004

z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 2004 Nr 166, dalej rozporządzenie nr 883/2004) stwierdził, że S. S. od 1 sierpnia 2012 r. podlega ustawodawstwu polskiemu w zakresie zabezpieczenia społecznego.

Organ rentowy wskazał, że w okresie od 1 sierpnia do 30 listopada 2012 r. wnioskodawca podlega ustawodawstwu polskiemu przy przyjęciu marginalności jego zatrudnienia na Słowacji w firmie B., a od 1 grudnia 2012 r. do 30 listopada 2013 r. ustawodawstwu słowackiemu w związku z zatrudnieniem w firmie J. Po otrzymaniu pisma słowackiej instytucji ubezpieczeniowej z dnia 3 czerwca 2013 r. w którym stwierdzono, że słowacki pracodawca J. to „firma skrzynka”, w której nie dochodzi do realnego wykonywania pracy przez jej pracowników - doszło do zweryfikowania wcześniejszego stanowiska organu rentowego przy przyjęciu, że ostatecznie w okresie tego zatrudnienia jedynym realizowanym przez wnioskodawcę tytułem ubezpieczenia był związany z prowadzoną pozarolniczą działalnością gospodarczą w kraju.

Decyzją z dnia 14 maja 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w J. stwierdził, że S.S. jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od 1 sierpnia 2012 r. do 30 listopada 2013 r. (na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 1 oraz art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 8 ust. 6 pkt 1, art. 12 ust. 1 i art. 13 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych).

Wnioskodawca S.S. odwołał się od obu decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, wnosząc o ich zmianę przez stwierdzenie, że w okresie od 1 sierpnia 2012 r. do 30 listopada 2013 r. podlegał ustawodawstwu słowackiemu w zakresie zabezpieczenia społecznego z tytułu wykonywania pracy najemnej na terytorium Słowacji, a w konsekwencji, w tym okresie nie podlegał obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzonej w kraju pozarolniczej działalności gospodarczej.

Sąd Okręgowy w K., wyrokiem z dnia 31 maja 2017 r., IV U (...), oddalił odwołania. Sąd Okręgowy ustalił, że S. S. od 3 sierpnia 2010 r. prowadzi w kraju pozarolniczą działalność gospodarczą w zakresie produkcji mebli. W dniu 31 lipca 2012 r. dokonał wyrejestrowania z ubezpieczeń społecznych, wykazując kolejno

zatrudnienie na terenie Słowacji w firmach: B. od 1 sierpnia 2012 r. do 30 listopada 2012 r. i J. od 1 grudnia 2012 r. do 30 listopada 2013 r. W obu przypadkach wnioskodawca wystąpił z wnioskiem o ustalenie właściwego ustawodawstwa. W zakresie zatrudnienia wnioskodawcy w firmie B. zapadła prawomocna i wykonalna decyzja słowackiej instytucji zabezpieczenia społecznego stwierdzająca, że wnioskodawca nie podlegał ustawodawstwu słowackiemu w tym okresie. W odniesieniu do zatrudnienia wnioskodawcy w firmie J. toczy się na Słowacji postępowanie wyjaśniające i administracyjne, a sprawa nie została jeszcze zakończona.

Sąd Okręgowy stwierdził, że status ubezpieczeniowy odwołującego się związany z zatrudnieniem w firmie B. został przesądzony, natomiast odnośnie do zatrudnienia w firmie J. właściwe instytucje ubezpieczeniowe doszły do porozumienia, że zastosowanie powinno mieć ustawodawstwo polskie. Gdyby zaś odwołującemu się udało uzyskać korzystne dla niego rozstrzygnięcie na Słowacji może wystąpić z wnioskiem o wznowienie niniejszego postępowania w trybie art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 17 maja 2018 r., uchylił częściowo pkt I zaskarżonego wyroku oraz poprzedzające go decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J. z 11 kwietnia 2014 r. i 14 maja 2014 r. w części dotyczących: ustalenia podlegania przez wnioskodawcę S.S. ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych od 1 grudnia 2012 r. i stwierdzenia, że wówczas polegał obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą i sprawę w tym zakresie przekazał do ponownego rozpoznania pozwanemu organowi rentowemu (pkt I). Dalej orzekł o kosztach procesu (pkt II i IV), oddalając apelację w pozostałym zakresie (pkt III).

Sąd Apelacyjny odnosząc się do pierwszego z okresów zatrudnienia wnioskodawcy na Słowacji w firmie B. od 1 sierpnia 2012 r. do 30 listopada 2012 r. podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji.

W odniesieniu do drugiego z okresów pracy wnioskodawcy na Słowacji w firmie J., Sąd drugiej instancji stwierdził, że przyjęte stanowisko organu rentowego i Sądu Okręgowego jest przedwczesne, ponieważ z uwagi na nieprawomocną

decyzję słowackiej instytucji zabezpieczenia społecznego z dnia 7 października 2014 r. o nieobjęciu odwołującego się tytułem ubezpieczeń na Słowacji, mogłoby dojść do sytuacji, w której ubezpieczony miałby podlegać ustawodawstwu więcej niż jednego państwa, nie doszło bowiem do skutecznego wyłączenia S.S. z systemu zabezpieczenia społecznego na Słowacji w związku z zatrudnieniem w firmie J.

Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżone decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych były przedwczesne, a pozwany powinien wdrożyć z instytucją zabezpieczenia społecznego na Słowacji przewidzianą w art. 16 ust. 4 rozporządzenia nr 987/2009 procedurę dialogu i koncyliacji, co uzasadniać może wykorzystanie przewidzianej w pkt 4 Decyzji Nr A 1 z dnia 12 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia procedury dialogu i koncyliacji w zakresie ważności dokumentów, określenia ustawodawstwa właściwego oraz udzielania świadczeń na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 (Dz. Urz. UE nr C 106/1; dalej decyzja nr A1) instytucji zawieszenia postępowania do czasu prawomocnego przesądzenia istnienia tytułu ubezpieczeń społecznych na Słowacji S. S. w okresie od 1 grudnia 2012 r. do 30 listopada 2013 r. Mając powyższe na względzie, Sąd Apelacyjny orzekł z mocy art. 477^{14a} k.p.c.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył w pkt I, II i IV zażaleniem pełnomocnik organu rentowego, zarzucając naruszenie art. 477^{14a} k.p.c. w związku z art. 386 § 4 k.p.c., przez ich niewłaściwe zastosowanie i uchylenie częściowo wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 31 maja 2017 r., IV U (...), a także decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w J. z dnia 11 kwietnia 2014 r. i 14 maja 2014 r. w zakresie stwierdzenia, że w okresie od 1 grudnia 2012 r. do 30 listopada 2013 r. wnioskodawca podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą i przekazanie sprawy bezpośrednio organowi rentowemu do ponownego rozpoznania, z uwagi na przedwczesne rozstrzygnięcie sprawy w sytuacji, gdy brak było podstaw do takiego rozstrzygnięcia.

Organ rentowy wniósł o uchylenie pkt I, II i IV zaskarżonego wyroku oraz zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pełnomocnik organu rentowego pismem z dnia 24 września 2018 r., wskazując na treść art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 2 k.p.c., cofnął zażalenie, podnosząc, że Sąd Najwyższy jest związany oświadczeniem skarżącego o cofnięciu zażalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Cofnięcie zażalenia należy uznać za niedopuszczalne, ponieważ jest sprzeczne z interesem ubezpieczonego (art. 469 k.p.c.) czemu dał już wyraz Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 16 października 2018 r., III UZ 10/18 (LEX nr 256332) w analogicznej sprawie. Przypomnieć należy, że w niniejszej sprawie występuje tożsamy problem, jak przedstawiony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18 lipca 2018 r., III UZ 10/18 do rozstrzygnięcia przez skład powiększony a dotyczący pojęcia „nierozpoznania istoty sprawy”, gdy w sprawie o podleganie polskiemu ubezpieczeniu społecznemu w toku postępowania sądowego uchylona zostaje decyzja wydana przez organ rentowy innego państwa w przedmiocie niepodlegania ubezpieczeniu społecznemu w tym kraju. Dlatego w celu ochrony interesu ubezpieczonego w kontekście ustalenia prawidłowego, właściwego ustawodawstwa, jak również zapewnienia jednolitości orzecznictwa przez zastosowanie wyrażonego w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 9 dnia września 2020 r., III UZP 4/18 (LEX nr 3048733), wniesione w sprawie zażalenie powinno zostać rozpoznane. Dodatkowo Sąd Najwyższy w obecnym składzie w pełni podziela argumentację przedstawioną w postanowieniu z dnia 16 października 2018 r. (III UZ 10/18) i dlatego, na podstawie art. 469 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz art. 391 § 2 k.p.c. uznał cofnięcie zażalenia za niedopuszczalne.

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał, że kontrola dokonywana w ramach tego środka powinna mieć charakter formalny, skupiający się na przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji. Ponieważ zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest skierowane

przeciwko uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie w tym postępowaniu zażaleniowym może być poddana jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego.

Oznacza to, że Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo czy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, bądź czy w rachubę wchodziła podstawa nieważności postępowania. Tylko wystąpienie tych przesłanek ma znaczenie w postępowaniu wywołanym wniesionym zażaleniem (por. postanowienie Sądu Najwyższego: z dnia 10 czerwca 2014 r., III PZ 6/14, LEX nr 1486981; z dnia 30 września 2014 r., III UZ 9/14, LEX nr 1515151; z dnia 21 października 2014 r., III PZ 9/14, LEX nr 1532750; z dnia 20 lutego 2015 r., LEX nr 1677146; z dnia 22 lipca 2015 r., I UZ 6/15, LEX nr 1767098; z dnia 14 lipca 2016 r., II UZ 22/16, LEX nr 2080525; z dnia 24 listopada 2017 r., III CZ 35/17, LEX nr 2459681).

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny uchylił nie tylko wyrok Sądu Okręgowego, lecz także poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu. Podstawę prawną takiego rozstrzygnięcia stanowił art. 477^{14a} k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, z przekazaniem sprawy do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, jest również zaskarżalny zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Treść art. 477^{14a} k.p.c. nie ma bytu samodzielnego i zastosowanie przepisu wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2018 r., I UZ 29/18, LEX nr 2561073). Niemniej ustanowiona w tym przepisie możliwość przekazania sprawy bezpośrednio organowi rentowemu powinna być ograniczona do sytuacji wyjątkowych, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły takie wady decyzji organu rentowego, których naprawienie w postępowaniu sądowym nie jest możliwe (por. postanowienie Sądu

Najwyższego z dnia 29 października 2020 r., III UZ 31/20, LEX nr 3070416). Ponadto, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega na nierozpoznanu przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264).

Odnosząc powyższe zapatrywania prawne do okoliczności faktycznych występujących w uchwale (III UZP 4/18), Sąd Najwyższy stwierdził, że nie dochodzi do „nierozpoznania istoty sprawy” w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. w związku z art. 477^{14a} k.p.c. w sytuacji, gdy w toku postępowania sądowego w sprawie o podleganie obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu uchylona zostaje decyzja wydana przez organ rentowy innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej w przedmiocie niepodlegania ubezpieczeniu społecznemu w tym państwie. W uzasadnieniu powołanej uchwały Sąd Najwyższy wyjaśnił, że nie można uznać, iż wyrok sądu słowackiego (sądu państwa, o którego ustawodawstwo ustalenia wnosіл ubezpieczony) uchylający decyzję tamtejszej instytucji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania, bezpośrednio oddziałuje na skuteczność wcześniej podjętej decyzji polskiego organu ubezpieczeniowego w wyniku uzgodnień, o których mowa w art. 16 ust. 4 rozporządzenia nr 987/2009. Sam wyrok sądu słowackiego uchylający decyzję słowackiego organu ubezpieczeniowego nie upoważnia do stwierdzenia, że skarżący podlegał w spornym okresie ubezpieczeniu społecznemu na Słowacji z tytułu wykonywania tam pracy najemnej. Istotne dla niniejszej sprawy byłoby, gdyby w wyniku uchylecia przedmiotowej decyzji słowackiego organu rentowego, organ ten zmienił swoje stanowisko i doszłoby do rozbieżności między polskim a słowackim organem rentowym. Do objęcia skarżącego słowackim ubezpieczeniem społecznym niezbędne byłoby wówczas ponowne wszczęcie procedury concyliacyjnej, o której mowa w art. 16 ust. 4 rozporządzenia nr 987/2009. Gdyby miała ona doprowadzić do zmiany wcześniejszego uzgodnienia i objęcia skarżącego ubezpieczeniem słowackim, umożliwiałoby to Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych zmianę stanowiska (por. art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Do tego

momentu obowiązuje decyzja pierwotnie wydana przez polski organ ubezpieczeniowy i ona podlega ocenie przez sąd polski.

Dlatego w stanie faktycznym niniejszej sprawy bez znaczenia pozostaje nieuwzględnienie przez Sąd Okręgowy, trwającego w trakcie postępowania o ustalenie ustawodawstwa, postępowania sądowego na Słowacji w przedmiocie podlegania ubezpieczeniu społecznemu w tym kraju. W postępowaniach o ustalenie właściwego ustawodawstwa sąd skupia się wyłącznie na kontroli wykonania przez organ rentowy zasady lojalnej współpracy uszczegółowionej w rozporządzeniu nr 987/2009. Jeżeli przedmiotem decyzji organu rentowego jest ustalenie ustawodawstwa właściwego w trybie art. 16 rozporządzenia nr 987/2009, to musi być ona zwieńczeniem prawidłowo przeprowadzonej procedury dialogu i koncyliacji między zainteresowanymi państwami członkowskimi. Przestrzegania tej procedury wymaga zasada lojalnej współpracy wyrażona w art. 4 ust. 3 TUE i uszczegółowiona w art. 76 rozporządzenia nr 883/2004. Tym samym istotą sprawy w postępowaniu prowadzonym z odwołania od tego rodzaju decyzji jest kontrola dochowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wskazanej wyżej procedury (por. orzecznictwo powołane w uzasadnieniu powołanej uchwały z dnia 9 września 2020 r., III UZP 4/18, np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 6 września 2016 r., I UZ 13/16, LEX nr 2139243; z dnia 27 września 2016 r., I UZ 14/16, LEX nr 2153430; z dnia 21 listopada 2016 r., II UZ 48/16, LEX nr 2238236; z dnia 6 marca 2018 r., II UK 192/17, LEX nr 2488069).

Ocena, czy została wyczerpana wymagana przez art. 16 ust. 4 rozporządzenia nr 987/2009 procedura współdziałania, wymaga ustaleń faktycznych co do treści informacji wymienianych między właściwymi instytucjami. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 27 września 2016 r., I UZ 14/16 (LEX nr 2153430) wskazał, że wyznaczone zakresem art. 16 ust. 4 rozporządzenia nr 987/2009 obowiązki instytucji właściwej miejsca świadczenia pracy sprowadzają się do udzielenia (także z własnej inicjatywy) stosownych wyjaśnień i przedstawienia swojego stanowiska (opinii) odnośnie do ustawodawstwa właściwego.

Zakres i wyniki postępowania dowodowego przeprowadzonego przez Sąd pierwszej instancji przemawiają za uznaniem, że Sąd ten dokonał ustaleń pozwalających na ocenę, iż został spełniony tak rozumiany obowiązek nawiązania

kontaktów przez instytucje dwóch państw członkowskich, i że doszło do zrealizowania postępowania w tym zakresie. Dodać też należy, że w sytuacji, gdy obie instytucje właściwe dojdą do wspólnego porozumienia, to ma ono decydujące znaczenie dla ustalenia ustawodawstwa właściwego, gdyż przepisy art. 13 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 883/2004 mają na celu wyeliminowanie podwójnego (lub wielokrotnego) ubezpieczenia w różnych państwach członkowskich albo zapobieżenie sytuacji, w której dana osoba nie będzie podlegała żadnemu ustawodawstwu, a nie ustalenie ubezpieczenia korzystnego dla zainteresowanego (ze względu na wysokość składek).

Odnosząc się zatem do ustalonego stanu faktycznego sprawy, należy wskazać, że organ rentowy przeprowadził stosowną procedurę, a tym samym, nie istnieją przesłanki do uchylenia wyroku Sądu Okręgowego oraz zaskarżonej decyzji.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania zażaleniowego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł jak w sentencji.